

SUTLANSKO JEZERO

DONJA BRANA

pruge Ljubljana–Zagreb do Čemehovca. U kratkome potezu prije ušća podignut je jedini nasip uz Sutlu, uz lijevu obalu, radi obrane naselja Ključ Brdovečki i Drenje Brdovečko. Uzvodno od ušća Mestinjščice, nekadašnje → Sutlansko jezero pomagalo je zaštititi od poplava. Znatni dijelovi toka i doline Sutle ostali su očuvani od pretjeranih hidrotehničkih zahvata, a dijelovi su zaštićeni: Kozjanski regionalni park na slovenskoj strani obuhvaća sutlansku dolinu od Podčetrтка do kraja sutjeske Zelenjak, a na hrvatskoj je strani sutjeska Zelenjak dio značajnoga krajobraz. U donjemu dijelu toka na slovenskoj strani zaštićeni su vlažni i močvarni travnjaci Jovsi kao park prirode. Sva ta područja dio su mreže Natura 2000. Na području općine Zagorska Sela i slovenske općine Podčetrtek 2005. osnovana je turistička zona »Sutla–dolina zdravlja«. Sutla je bogata ribama, poznata po velikim štukama, šaranu, somu, klenu, mreni i drugim vrstama.

D. OREŠIĆ

Sutla nas veže i spaja, međunarodna manifestacija hrvatsko-slovenske kulturne suradnje, koja se od 2007. održava u Humu na Sutli u organizaciji Hrvatskozagorskoga književnog društva iz Klanjca i Narodne knjižnice Hum na Sutli. Pokrenuta je s ciljem promoviranja kulturnoga stvaralaštva i kulturoloških osobitosti te povezivanja Hrvatskoga zagorja i Štajerske. U sklopu manifestacije organiziraju se književne večeri, nastupi literarnih družina, dramskih sekcija, KUD-ova i pjevačkih zborova. Dosad su nastupili mnogobrojni književnici i društva iz Huma na Sutli, Klanjca, Pregrade, Maribora, Rogaške Slatine, Šmarja pri Jelšah, Ljutomera i Rogatca. Održani su i susret prevoditelja te okrugli stol o značenju materinskih govora.

B. BREZINŠČAK BAGOLA

Sutlansko jezero (slovenski **Vonarsko jezero**, po naselju Vonarje), nekadašnje umjetno jezero na rijeci Sutli, nastalo 1980. podizanjem zemljane brane nepunih kilometar uzvodno od Harine Zlake, na 55,3 km toka od ušća Sutle. Prvotno je trebalo biti dugo oko 6,5 km,

široko do 500 m, površine oko 166 ha; stvarna je veličina varirala i bila je manja. Jezero je bilo namijenjeno zaštititi nizvodnoga područja od velikih voda, ali i za druge namjene, ponajprije za razvoj rekreacijskoga turizma. Pripreme za uređenje jezera počele su 1974; s hrvatske strane iseljeno je dvadesetak obitelji. Uzduž jezera s hrvatske strane proteže se cesta Hum na Sutli–Zagorska Sela, a sa slovenske strane cesta Rogaška Slatina–Podčetrtek. Zbog neodrživa onečišćenja i eutrofikacije ispražnjeno je 1988. Danas akumulacija služi kao retencija visokih voda, a dolinsko dno močvarno je stanište, koje je postalo vrijedno ornitološko područje, što potiče ideje oživljavanja jezera. Ponovno oživljavanje jezera moguće je uz ekološki adekvatno upravljanje, prije svega uz održavanje zadovoljavajuće kakvoće vode (tretman otpadnih voda naselja, kanalizacijski sustav oko jezera), za što su zainteresirane hrvatska općina Hum na Sutli i slovenska općina Rogaška Slatina. God. 1992. osnovana je međudržavna radna skupina za Sutlansko jezero koja se zauzima za njegovo ponovno uređenje.

B. BREZINŠČAK BAGOLA I D. OREŠIĆ

Suza za zagorske brege, jedna od najpoznatijih pjesama u povijesti krapinskoga Festivala kajkavskih popevki. Izvedena je na četvrtome festivalu 1969. Stihove → Ane Bešenić uglazbio je Zvonko Špišić. U skladu s tadašnjim festivalskim običajem, izvedena je u dvjema izvedbama, Špišićevoj (aranžman Radan Bosner) i Vice Vukova (aranžman Stipica Kalogjera). Pjesma je ubrzo stekla golemu popularnost. Elegičnom melodijom i, posebice, snažnim poetskim opisom odlaska iz rodnoga kraja i čežnje za povratkom postala je jednim od zagorskih *evergreena*. Našla se na repertoaru mnogobrojnih izvođača zagorskih i kajkavskih popijevki, ali po sugestivnosti izvedbe nedostižne su one izvorne festivalske. Omiljena je u cijelome Zagorju, a osobito među Zagorcima koji žive izvan rodnoga kraja, kao svojevrsna iseljenička pjesma, tužaljka za zavičajem, a Varaždinske Toplice, rodno mjesto A. Bešenić, prihvatile su je 1997. za svoju

A. BEŠENIĆ I ZVONKO
ŠPIŠIĆ, AUTORI, 1980,
I OVTAK PLOČE, 1981.

SUZA ZA ZAGORSKE BREGE

CRKVA SVETOGA KRIŽA, XIV–XVIII. ST.

SVETI KRIŽ BRDOVEČKI

himnu. Stihove je autorica napisala 1968. kao učenica prvoga razreda srednje škole u Zagrebu, kamo je došla na školovanje. Pjesmu je ponudila Z. Špišiću, koji ju je prihvatio i prijavio za Festival. Z. Špišić (1937–2017) jedan je od utemeljitelja tzv. zagrebačke škole šansone, autor mnogobrojnih antologijskih skladbi toga glazbenog žanra. Na krapinskome Festivalu nastupao je od samoga početka 1966. kao skladatelj, pisac tekstova i izvođač, te je bio jedan od najredovitijih i najplodnijih njegovih sudionika.

S. ŽRINSKI I R.

Sveti Ivan Zelina, grad i sjedište gradske uprave u Prigorju, u Zagrebačkoj županiji, oko 32 km sjeveroistočno od Zagreba; 2583 stanovnika (14 602 na upravnome području). Leži na sjeveroistočnim padinama Medvednice, uz cestu Zagreb–Varaždin. Barokna župna crkva sv. Ivana Krstitelja (XVIII. st.) podignuta je na mjestu starije građevine. Grad posjeduje termalno kupalište i zavičajni muzej (osnovan 1988). U okolici su ruševine srednjovjekovnih utvrda (Zeljingrad, Kuzoljgrad, Blaguša, Rakovec). Od poljoprivrednih grana ističe se vinogradarstvo (izložba vinâ sjeverozapadne Hrvatske). Razvijene su drvna, kemijska i tekstilna industrija. Od 1970. organizira se Smotra dječjega kajkavskog pjesništva »Dragutin Domjanić« u okviru Festivala »KAJ u Zelini«.

Prapovijesni arheološki nalazi (gradina kraj Orešja Donjega) svjedoče o ranoj naseljenosti toga područja. Iz rimskoga doba potječu ostatci ceste koja je povezivala Sisak (*Siscia*) s Ptujem (*Poetovio*). Posjed Zelina spominje se već u XII. st., kada se nalazio na području županije Moravečke (*comitatus Morauche*). God. 1200. i 1201. izvori bilježe i crkvu sv. Ivana Krstitelja. Nakon što je 1328. ban Mikac Mihaljević dodijelio Zelini povlastice slobodnoga kraljevskog trgovišta, naselje se razvijalo kao važno središte trgovine i obrta. U kasnome srednjem vijeku te poslije, nakon XV. st., posjedima u zelinskome kraju upravljalo je više velikaških obitelji (Bykchele, Kerecsény, Patačić). U XVI. st., zbog osmanske opasnosti, naselje je stagniralo, a ponovni rast započeo je u XVII. st. U prvoj polovici XIX. st. u gradu ojačao je hrvatski narodni preporod, a od druge polovice istoga stoljeća razvija se kao važno kulturno (1887. otvorena čitaonica), upravno (kotar) te trgovačko i obrtničko središte. Iako se ni po jednoj zemljopisnoj podjeli ne smatra dijelom Hrvatskoga zagorja, manji dijelovi širega zelinskog područja, napose zelinske općine iz razdoblja 1962–92, u povijesnome, crkvenome (proštenjarska crkva Sveta tri kralja u Kominu u sastavu župe Bisag) ili etnografskome (selo Bedenica) smislu usko su povezani s obližnjim zagorskim krajevima, pa se katkad s njima i poistovjećuju.

M. KLEMENČIĆ

Sveti Križ, naselje u općini Tuhelj, jugoistočno od upravnoga središta; 424 stanovnika. Na vrhu brijega nalazi se kasnobarokna kapela Sv. križa, izgrađena početkom XIX. st. na mjestu starije kapele istoga titulara, koja se spominje u izvorima u XVII. st. Kvadratnoga je tlocrta s poligonalno oblikovanim ulaznim dijelom te pravokutnim svetištem. Svetište i brod svođeni su češkom kapom, a odvojeni trijumfalnim lukom polukružnoga otvora. U ulazni je dio ugrađeno pjevalište na dva niska stupca odsječenih kutova i tri luka. S južne strane na svetišće se nastavlja sakristija. U jednostavnu vanjskom izgledu dominira poligonalno pročelje, trostrano oblikovano, s malim zvonikom sa šiljatom limenom kapom. Nad portalom uklesana je 1818. godina. Tabernakul-oltar i dva pobočna oltara izrađeni su u XIX. st. Slika *Krist kao izvor života – Fons vitae* u svetištu rad je domaćega anonimnog autora iz prve polovice XVIII. st.

LIT.: Krapinsko-zagorska županija – Umjetnička topografija Hrvatske, 4, Zagreb 2008.

O. MARTINČIĆ

Sveti Križ (do 1991. **Križ Brdovečki**), naselje u općini Marija Gorica, jugozapadno od upravnoga središta, blizu hrvatsko-slovenske granice, u Zagrebačkoj županiji; 397 stanovnika. Smješten je na bri-